

انعکاس گوشه‌هایی از فعالیت‌های ضد رژیم پهلوی در دانشگاه مشهد

نقش مبارزات دانشجویی در شکل‌گیری و پیروزی انقلاب اسلامی ایران نقشی اساسی و تأثیرگذار بود. دانشجویان دانشگاه‌های مختلف بویژه دانشگاه‌های پایتخت، همواره از کوچکترین فرصت استفاده نمود تا ندای اعتراض خود را به گوش حاکمان برسانند این تلاش‌ها و حرکات اعتراضی مسلماً با واکنش‌هایی از سوی مقامات مسوول مواجه می‌شد. برخی از مکاتبات و گزارش‌های مربوط به اقدامات دانشجویان دانشگاه‌های شهرهای مختلف در کتابی به نام «اسنادی از جنبش دانشجویی ایران» به چاپ رسیده است. در نوشتار پیش رو قسمتی از این کتاب سه جلدی که در آن اشاراتی به حرکت‌های دانشجویی دانشگاه مشهد شده انتخاب گردیده که همراه با شماره سند و صفحه درج آن در کتاب مذکور در ذیل خواهد آمد.

جواد روحانی نژاد

کارشناس تاریخ از دانشگاه فردوسی مشهد
عضو هیأت تحریریه فصلنامه تاریخ پژوهی
عضو خانه تاریخ مشهد

امتحانات خواهد بود. نامه به امضای امیرعباس هویدا ارسال شده است. نامه بعدی به تاریخ ۱۳۴۹/۹/۱۸ و با عنوان سند ۱۳۸ در صفحات ۹-۴۴۸ به چاپ رسیده است این نامه گزارشی است از وضعیت دانشگاه‌ها در این تاریخ که ذیل گزارش دانشگاه مشهد آمده است: دانشکده‌های علوم و ادبیات به کلی تعطیل است. سالهای اول و دوم و سوم دانشکده‌های الهیات، پزشکی، دندانپزشکی نیز تعطیل است. ۳۰۰ نفر از دانشجویان دانشکده علوم در راهروی دانشکده علوم بیتوته کرده‌اند و اظهار می‌کنند تا انجام تقاضای آنان را در محوطه خواهند ماند. رئیس دانشگاه درباره امکان تعطیل و ثبت‌نام مجدد کسب تکلیف می‌کند. در ادامه این نامه ذکر شده عده‌ای از دانشجویان دانشکده ادبیات برای حضور در مراسم تدفین یکی از دانشجویان فوت شده بر اثر تصادف قصد حضور در تشییع جنازه را دارند و ۱۵۰ نفر همراه چند تن از اساتید و دسته گل به محل دفن رفته که در آنجا دانشجوی فوت شده را زنده می‌یابند!! نامه بیان می‌کند که تحقیقات در این زمینه ادامه دارد و اشاره می‌کند که تظاهراتی انجام نشده است. سند بعدی البته اختصاص به دانشگاه مشهد

بخشنامه پیوست اقدام و نتیجه را اعلام نمایند. در بخشنامه پیوست نیز که در سند جداگانه‌ای با شماره ۸۰/۱ آورده شده ذکر گردیده که با کشف عوامل اصلی، این نوع اقدامات را در نطفه خفه سازند و نیز تأکید می‌نماید که عدم توجه به دستورات موجب برخورد و تعقیب قانونی خواهد شد. سپهبد مبصر پائین نامه را امضا نموده است. امیرعباس هویدا نخست‌وزیر هم در حاشیه بالا نوشته: به وزیر علوم گفته شد فوراً با رئیس دانشگاه مشهد تماس بگیرد و تذکر لازم را بدهد.

سند بعدی با شماره ۱۳۴ و در صفحه ۴۴۴ درج شده. این سند در واقع نامه‌یی است به شماره ۴۲۵۰/۴ به تاریخ ۱۳۴۹/۹/۱۶ و تلگرافی است خطاب به علم وزیر دربار شاهنشاهی از دفتر نخست‌وزیری - اداره حفاظت و طی آن بیان شده است که دانشجویان سال دی اول و دوم دانشکده‌های ادبیات و الهیات دانشگاه مشهد که از سه روز پیش به عنوان اعتراض به آیین نامه امتحانات سر کلاس نرفته‌اند امروز هم در کلاس حاضر نشدند ولی سایر کلاس‌ها دایر بوده است. براساس متن این نامه شورای دانشگاه اعلام نموده غیبت دانشجویان بیش از حد نصاب موجب مردود شدن آنها در

نقش مبارزات دانشجویی در شکل‌گیری و پیروزی انقلاب اسلامی ایران نقشی اساسی و تأثیرگذار بود. دانشجویان دانشگاه‌های مختلف بویژه دانشگاه‌های پایتخت، همواره از کوچکترین فرصت استفاده نمود تا ندای اعتراض خود را به گوش حاکمان برسانند این تلاش‌ها و حرکات اعتراضی مسلماً با واکنش‌هایی از سوی مقامات مسوول مواجه می‌شد. برخی از مکاتبات و گزارش‌های مربوط به اقدامات دانشجویان دانشگاه‌های شهرهای مختلف در کتابی به نام «اسنادی از جنبش دانشجویی ایران» به چاپ رسیده است. در نوشتار پیش رو قسمتی از این کتاب سه جلدی که در آن اشاراتی به حرکت‌های دانشجویی دانشگاه مشهد شده انتخاب گردیده که همراه با شماره سند و صفحه درج آن در کتاب مذکور در ذیل خواهد آمد.

اولین سند با شماره ۸۰ در صفحه ۳۴۵ کتاب درج شده است. براساس این سند طی نامه‌یی سرری به تاریخ ۱۳۴۶/۱۲/۱۲ از شهرداری کل کشور (اداره اطلاعات) به نخست‌وزیر نوشته شده که دانشجویان مشهد به بهانه کمبود بودجه قصد اعتصاب در روز ۱۳ اسفند را دارند و از استانداری و ساواک خراسان خواسته شده طبق

[شیر و خورشید]
وزارت کشور
شهریاتی کل کشور

از: شهریاتی کل کشور (اداره اطلاعات)

به: جناب آقای نخست وزیر
شماره: ۶۶-۱-۵۲ تاریخ: ۱۳۴۶/۱۲/۱۲ (۱۳۴۶)

دریافت: دانشگاه مشهد

مختوماً به استحضار می‌رساند طبق گزارش شهریاتی مشهد دانشجویان مشهد تحت عنوان کمی بودجه قصد دارند قبلاً با بخش اعلامیه در دانشگاه در روز یکشنبه ۱۳ به جاری اعتصاب نمایند. به طوری که غیر محسوس تحقیق شده دانشجویان مذکور کسر بودجه سالیانه دانشگاه مشهد را مستحکم قرارداد و چنین اظهار داشته‌اند دانشگاه اهواز که دارای دو دانشکده می‌باشد قریب ۳۳ میلیون تومان اعتبار دارد لیکن دانشگاه مشهد که دارای چندین دانشکده است بودجه آن در حدود ۲۳ میلیون تومان برآورده شده، بدین لحاظ ظاهراً به عنوان ترمیم بودجه دانشگاه اعتصاب خواهند نمود، لیکن نظر واقعی آنان کاملاً روشن نگردیده است. مراتب [به] وسیله شهریاتی مربوط به استانداری و ساواک استان خراسان اعلام گردیده است. دستور داده شد طبق مفاد بخشنامه شماره ۱۳۳/۵-۱۰/۱۲/۴۶ که رونوشت آن به پیوست تقدیم می‌گردد اقدام و نتیجه را اعلام دارند.

رئیس شهریاتی کل کشور
سپهبد مصیر
[امضا]

[حاشیه بالا]: پایگانی به وزیر علوم گفته شود فوراً با رئیس دانشگاه مشهد تماس بگیرد و تذکر لازم را بدهد. [امضا: امیر عباس هودا] ۱۳۴۶/۱۲/۱۳

در این لیست از ردیف ۲۴۶ تا ۲۷۵ (۳۰ نفر) اسامی دانشجویان دانشگاه مشهد ذکر شده است از این تعداد ۲۰ نفر دانشجوی دانشکده ادبیات ۳ نفر از دانشکده علوم ۶ نفر از دانشکده پزشکی و یک نفر از دانشکده الهیات به چشم می‌خورد در میان این سی نفر دانشجوی دختر نیز از دانشکده پزشکی دیده می‌شود.

- سند بعدی با طبقه‌بندی خیلی محرمانه به تاریخ ۵۱/۱/۲۱ و شماره ۳۵۳/۱۶۶ تهیه شده و در کتاب با عنوان شماره ۲۴۳ در صفحات ۶۵۷ و ۶۵۸ درج گردیده.

در واقع گزارشی است از علل ادامه عدم حضور دانشجویان دانشکده علوم دانشگاه مشهد در این نامه‌ها خراج ۱۰ نفر از دانشجویان سال دوم به علت عدم کسب معدل لازم یکی از علت‌های اصلی شمرده شده و در ادامه ۵ دلیل دیگر نارضیاتی دانشجویان و برخی اعضای هیأت علمی ذکر گردیده است.

- مورد بعدی نامه‌ای است با شماره ۱۷۹-۲۵۳۵ که در تاریخ ۱۳۵۱/۱۲/۶ صادر شده است و در طبقه‌بندی سری قرار گرفته است. این نامه به اعضای سپهبد صردی رئیس شهریاتی کل کشور خطاب به وزیر علوم و آموزش عالی نوشته شده است که رونوشت آن علاوه بر ریاست سازمان اطلاعات و امنیت کشور برای رؤسای ۸ دانشگاه از جمله ریاست دانشگاه مشهد ارسال شده است. در این نامه با اشاره بنا اتخاذ رویه کجدار و مرز و عدم برخورد قاطع رؤسای دانشگاهها با اعتراضات

بولتن معتقد بودند تحولات انقلاب سفید سبب شده تا اخلالگران از دست‌آویزهای قبل از این انقلاب خلع سلاح شوند ولی با این وجود هنوز گروههایی وجود دارند که به اخلال علیه امنیت ملی و استقلال مملکت گرایش دارند آنگاه منحصرأ به بررسی علل آسیب‌پذیری گروههای فوق می‌پردازد و از جمله دلایل انحراف دانشجویان را اینگونه بر می‌شمارد:

- اقتضای جوانی، کمبودهای مالی، ضعف مدیریت در برخی مراکز آموزش عالی غیرمتعهد بودن، تبلیغات و ... که پیرامون هر کدام نیز توضیحی ارائه گردیده. در پیوست شماره یک این بولتن که عنوان سند ۲۳۳/۱ را داراست اسامی ۲۸ نفر از دانش آموزان بازداشتی ذکر گردیده و در پیوست دوم (۲۳۳/۲) لیست ۲۷۵ نفر از دانشجویان که طی ۹ ماه قبل از تهیه بولتن بازداشت شده‌اند آمده است.

نخستین و لی از آنجائیکه در لیست اسامی بازداشتی‌ها که به پیوست یک بولتن منتشر شده اسامی دانشجویان دانشگاه مشهد نیز ذکر گردیده در اینجا به آن اشاره می‌شود - محتوای این سند با شماره ۲۳۳ در صفحه ۶۳۰ چاپ رسیده که البته با ضامنه آن تا صفحه ۶۳۰ ادامه می‌یابد.

این بولتن به تاریخ ۵۰/۷/۸ و به شماره ۳۵۰/۱۱۴ طبقه‌بندی سری توسط ساواک تهیه شده که موضوع آن علل نارضیاتی و انحراف محصلین در سطح است. در این بولتن بعد از اشاره به تغییر و تحولاتی که به زعم نویسنده در شئون اقتصادی، اجتماعی و سیاسی و ... بروز کرده به موضوع جوانان و تحولات فکری کیفیت فعالیت‌های ایشان و نیز الگوپذیری از روش‌های مبارزاتی سایر ملل پرداخته می‌شود و ساخت این دگرگونیها را مستلزم مطالعات و بررسی‌های دقیق می‌داند. تهیه کنندگان این

۴-۱-۱۰۱
۱۳۵۲/۱/۲۶
«در پاسخ به شماره بالا اشاره فرماید»

سری

تیمسار سپهبد صردی
ریاست شهریاتی کل کشور

موضوع: مركز كليه فعاليتهاي امنيتي و انتظامي دانشگاهها در كميته مشترك

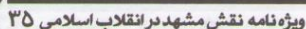
مشترك

اوامر مطاع مبارك با ينشرح شرفصداوربافته است :

* بمسازمان امنيت وشهرباني كل كشور ابلاغ شود كه كليه فعاليتهاي امنيتي وانتظامي دانشگاهها بايد در كميته مشترك ساواك وشهرباني مركزگرد وهر دو دستگاه موظفند اقدامات وفعاليتهاي خود را بر طبق ضوابط ودستورالعملهاي اجرائي كميته مشترك ودر چارچوب اين كميته انجام دهند . مسئوليت هرنوع تصميم واقدام در مورد حفظ امنيت ونظم وآرامش دانشگاهها بمعهده اين كميه است دستورالعمل اجرائي را كميه مشترك ساواك وشهرباني تهيه كنند و پس از تصويب مابهر حلقه اجرا درآورند .

رئیس دفتر مخصوص شاهنشاهی

طبق این گزارش در روز ۵۲۹/۱۹ حدود ۵۰ نفر از دانشجویان دانشکده علوم و مرکز تعلیمات به کتابخانه دانشکده رفته مبادرت به شکستن شیشه و قاب تصویر شاه و همچنین پنجره و صندلی ها نموده اند. ۱۹ نفر از محرکین

این مقاله برگرفته از کتاب اسنادی از جنبش دانشجویی در ایران (۱۳۵۷-۱۳۲۹ هـ.ش) تهیه و تنظیم معاونت خدمات مدیریت و اطلاع‌رسانی دفتر رئیس جمهور - به کوشش علیرضا اسماعیلی - عیسی عیدی - تهران - وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی - سازمان چاپ و انتشارات ۱۳۸۰ می باشد

- سند ۹۱۹ - محرمانہ ص ۱۴۱۱

نوع پیش نویس _____ موضوع پیش نویس _____ پیوست _____ با کنویس کننده _____		شماره عمومی _____ شماره خصوصی ۴۹۸/۴ _____ جزوه دان _____ پرونده ۹ _____
---	---	--

دفتر نخست وزیر
 اداره _____

تاریخ ثبت ۱۹/۱/۴۹
ماه _____
تاریخ با کنویس ۲/۱۸
ماه _____

وزارت ذیل - ریاست دایک. طلف

روز ۳ فروردین ۱۳۲۸ در امر رج بولگی عصب دایک

دایک و پنا دایک ۹۰ و حق ۴۴ و دایک ۴۴

قراین در این دایک انصاف طلف و دایک

خست روز

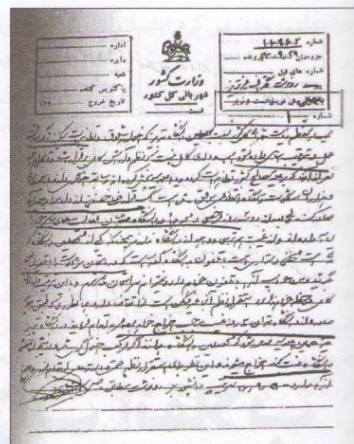
مستند

مستند

مستند

مستند

۱۶/۹
 ۱۶/۹

سند ۹۱۰ گزارش ۵۴/۲/۹ محرمانه: ۱۰۰ نفر

کی
بود
ن از
اض
مای